

Biblion

Jaargang: 27 oktober 2006

Binnen de verstandelijk gehandicaptenzorg ziet men veel symbiotische relaties: een te sterke hechtingsband tussen de cliënt en een van zijn/haar ouders. Dit onderwerp ligt zeer gevoelig zowel bij begeleiders als ouders. In dit boek wordt een theorie beschreven die helpt om hier zo goed mogelijk mee om te leren gaan. Aan de hand van een casus worden alle aspecten van dit onderwerp belicht. Er wordt op een zakelijke manier gekeken naar de begeleiding van symbiotische ouder-kindrelaties, een onderwerp dat op dit moment erg leeft, maar ook vaak emotioneel beladen is. De auteur is al jaren werkzaam in de verstandelijk gehandicaptenzorg en heeft een eigen advies- en trainingsbureau. Dit boek geeft veel handvatten aan begeleiders van mensen met een verstandelijke beperking. Bevat een bronvermelding. Yvonne Mink.

Klik

Jaargang: December 2006

Je kent haar waarschijnlijk wel: die moeder die om de klipklap aan de telefoon hangt of in de woonkamer zit om zich te bemoeien met het wel en wee van haar kind. Je begrijpt dat zij de beste bedoelingen heeft, maar hoe kun jij je werk goed doen, de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de cliënt bevorderen, als zijn moeder er steeds tussenspringt? Goeie kans dat je te maken hebt met een symbiotische ouder-kindrelatie. Die twee zijn onlosmakelijk verbonden, een vorm van hechting die niet veilig is voor de cliënt en die ooit verbroken moet worden. Het is voor begeleiders worstelen om zo'n cliënt te ondersteunen. Trainster Mieke Janssens geeft er cursussen in, en heeft er een boekje over geschreven. Daarin vind je heel veel informatie over symbiotische relaties, en tips voor de praktijk.

Janssens heeft haar boek opgebouwd rond een denkbeeldig verhaal, dat is gebaseerd op onderzoek naar symbiotische ouder-kindrelaties. Zo zit je in het theoretische gedeelte meteen midden in de praktijk. Janssens geeft kenmerken van zo'n onlosmakelijke band, van de moeder (zeer zelden de vader), en de benodigde ondersteuning. Hoe de communicatie tussen cliënt, moeder en teamleden verloopt wordt concreet beschreven. Je dreigt als begeleider snel vast te lopen. Janssens presenteert onderzoeksgegevens van 20 gevallen; vier cliënten zijn 'vanwege de onoplosbare conflicten' naar het ouderlijk huis teruggegaan en krijgen daar ondersteuning met een persoonsgeboden een persoonsgebonden budget. Zeven cliënten zijn verhuisd naar een andere woonvoorziening. Daar moeten medewerkers opnieuw beginnen met een alleen maar groter geworden probleem. Je wordt er snel gek van, en ook collega's weten zich vaak geen raad. Moeder heeft haar kind van zich afhankelijk gemaakt en gehouden, en is niet van plan dat te veranderen. Jij en je collega's weten dat verandering hard nodig is, om de cliënt de mogelijkheid tot groei te geven. En om

hem te laten hechten in zijn nieuwe huis. Hoe pak je dat aan? De emoties gieren rond: huilbuien, gekrijs, voortijdig beëindigde activiteiten. Boosheid en verdriet voeren de boventoon, ook bij jouzelf. Hoe schipper je daar tussendoor? Verhelderend zijn de lijstjes met vaardigheden en valkuilen die in het boek staan. Het is zaak je tijdig te realiseren dat je met een symbiotische relatie te maken hebt. Dan kun je er, samen met je collega's, jullie beleid op afstemmen. Het is noodzakelijk om over een dergelijk cliëntsysteem te praten en je voor te bereiden op nieuwe stappen; *je* gaat de mist in vóór je het in de gaten hebt. Methodisch teambeleid betekent in dit geval: een stappenplan maken voor geleidelijke loslating.

Markant

Jaargang: November 2006 **Jaar:** 11 **Nummer:** 9

Bijna iedere begeleider van mensen met een verstandelijke beperking maakt wel eens mee dat een cliënt en zijn ouders zo aan elkaar zijn gehecht dat ze nauwelijks zonder elkaar kunnen. Zo'n band kan ervoor zorgen dat een ouder het kind onbewust belet om zelfredzaam, evenwichtig en weerbaar te worden. Begeleiding van een cliënt met een onlosmakelijke hechtingsband vraagt om inzicht en specifieke begeleiding. Daarover gaat het boek *Onlosmakelijke band*. In dit boek wordt beschreven hoe iemand een deskundige houding kan ontwikkelen om cliënten met een symbiotische ouderrelatie in de gehandicaptenzorg te begeleiden.

Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen

Jaargang: December 2006 **Jaar:** 32 **Nummer:** 4

Het centrale thema in dit boek is het ontwikkelen van een deskundige begeleidingshouding in situaties waarbij sprake is van een te sterke hechtingsband tussen de cliënt en één van zijn ouders. Allereerst wordt de symbiose als relatievorm beschreven, daarna de invloed van hechtingsstijlen op gedrag en vervolgens de verschillende typen van reactieve hechtingsstoornissen. Bij plaatsing van de cliënt in een woonvoorziening wordt het loslatingsproces door deze zogenaamde symbiotische relatie belemmerd. Om escalatie van de daarduit voortvloeiende negatieve en gecompliceerde effectie voor alle betrokkenen te voorkomen wordt de deskundigheidsbevordering in dit boek vanuit diverse invalshoeken benaderd. Het belang van professionele begeleiding en methodisch teambeleid wordt beschreven. Een concreet beschreven casus, afgeleid van twintig bestaande casussen, vormt de rode draad in het boek en het uitgangspunt waarop de theorie is gebaseerd. Voor verdere informatie over diverse trainingen: www.concretecoaching.nl.

Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen

Jaargang: maart 2007 Jaar: 33 Nummer: 1

Verschillende Nederlandse auteurs (o.a. Dosen, 2005, *Psychische stoornissen, gedragsproblemen en verstandelijke handicap. Een integratieve benadering bij kinderen en volwassenen*; Gunther, 2004, *Diagnostiek en behandeling van mensen met een visuele en verstandelijke beperking*) verwezen al naar de symbiotische psychose, zoals beschreven door de Amerikaanse psychologe Margaret Mahler, bij mensen met een verstandelijke of meervoudige beperking. Het gaat hierbij om ernstig probleemgedrag als reactie op de scheiding (of de beleving van deze scheiding) van de gehechtheidsfiguur met wie het kind / de cliënt symbiotisch verbonden is. De gehechtheidsontwikkeling van de cliënt lijkt te stagneren, de cliënt doorloopt niet de verschillende gehechtheidsstadia en komt hierdoor niet tot individuatie. De cliënt lijkt de scheidingsangst niet te kunnen overwinnen en wil verbonden blijven met de gehechtheidsfiguur. Een problematiek die vanuit het *cliëntperspectief* bekend is binnen de zorg voor mensen met een verstandelijke en/of meervoudige beperking(en).

Mieke Janssens beschrijft deze problematiek in 'Onlosmakelijke band' voornamelijk vanuit het *perspectief van de ouder/gehechtheidsfiguur*. Weliswaar wordt het gedrag van cliënten met zo'n symbiotische band toegelicht, maar voornamelijk wordt ingegaan op het gedrag en de beleving van de ouder en van de begeleider. Dit boek beoogt een kennisverbredende en concrete handleiding te bieden voor het ontwikkelen van een deskundige begeleidingshouding in situaties waarbij er sprake is van een te sterke verbondenheid tussen de cliënt en de gehechtheidsfiguur. Het boek is bedoeld om begeleiders te steunen in de begeleiding van het soms zeer gecompliceerde loslatingsproces tussen cliënt en ouder. Janssens vermeldt geen wetenschappelijke pretenties te hebben. Als praktijkboek worden aan de hand van één fictieve casus (samengesteld uit 20 praktijkcasussen), als rode draad door het boek heen, de vastgelopen situaties weergegeven. Later worden aan de hand van deze zelfde casus de valkuilen in de begeleiding beschreven en worden adviezen gegeven voor een professionele aanpak. De casus is meteen pakkend en zal voor velen herkenbaar zijn: "Ze vinden me overbezorgd. 'U moet Martine wat meer loslaten', zeiden ze gisteren voor de zoveelste keer. 'Zolang ik geen vertrouwen in jullie heb zal ik haar blijven beschermen', kaatste ik de bal terug. 'Overbescherming', noemden ze het toen. Ik voelde me laaiend worden".

Deze eerste beschrijving van de casus, namelijk dat de ouder geen vertrouwen heeft in de hulpverlener/hulpverlening, is meteen de kern van dit boek. Het kan worden samengevat als: 'Cliëntgericht werken kan niet zonder het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen de begeleider/organisatie en de ouder van de

cliënt'. Vanuit een vertrouwensrelatie kunnen stappen worden gezet in onder andere de uithuisplaatsing. De vaardigheden die nodig zijn om zo een vertrouwensband aan te gaan worden beschreven. Juist hierom zal dit boek ook voor begeleiders uit overige organisaties herkenbaar en in andere praktijksituaties toepasbaar zijn.

Schrijven vanuit een *ouder/begeleiderperspectief* heeft dan ook zeker een sterke kant. Begeleiders zullen de casusvoorbeelden, de beschrijving van het escalatiepatroon van de symbioseproblematiek binnen de woonvoorziening (hoofdstuk 6), en de professionele begeleiding, de valkuilen en vaardigheden (hoofdstuk 7) als waardevol ervaren. In hoofdstuk 7 en 8 worden adviezen voor een professionele aanpak gegeven waardoor problemen ook kunnen worden voorkomen. De vaardigheden worden niet alleen beschreven, ook wordt uitgebreid stilgestaan bij de toepassing van deze vaardigheden.

Echter het werken vanuit het ouder/begeleiderperspectief kan als valkuil hebben: onvoldoende aandacht voor gedegen diagnostiek, voor het goed in kaart brengen van de ontwikkeling van de cliënt, voorafgaand aan het bespreken of begeleiden van een loslatingsproces want daaruit kan mogelijk al veel van de (gedrags)problematiek worden verklaard, onder andere vanuit de emotionele ontwikkelingsleeftijd of vanuit het mentaliseringsvermogen van de cliënt. Bijvoorbeeld het ontbreken van het besef van persoonspermanentie kan mogelijk de scheidingsangst verklaren. Inzicht in de ontwikkelingsfase van de cliënt in verschillende deelgebieden is dan richtinggevend.

voor verdere hulpverlening aan de cliënt en vervolgens ook voor gesprekken met ouders en begeleiders. Aan de hand van gedegen diagnostiek kan een ouder zich mogelijk zonder veel problemen vinden in de bijdrage van de psycholoog/(ortho)pedagoog aan het begeleidings- en ondersteuningsplan, waarin aandacht wordt gevraagd voor onder andere stimulatie van de emotionele-/gehechtheidsontwikkeling van de cliënt.

Een belangrijk punt binnen de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking is de mogelijke aanwezigheid van zintuiglijke beperkingen naast de verstandelijke beperking. Deze zintuiglijke beperkingen kunnen een specifieke bijdrage leveren aan het ontstaan van gehechtheidsproblematiek. Mensen met een verstandelijke beperking kunnen namelijk hun zintuiglijke beperkingen onvoldoende compenseren en de vaak afwijkende lichaamstaal kan te laat of onvoldoende worden begrepen door de gehechtheidsfiguur. Gunther (2004) vermeldt dat deze cliënten bijzondere zorg vragen en dat, ook als ouders bekwaam en zorgzaam zijn, gehechtheidsproblematiek kan ontstaan. Het gaat er dan om dat de gehechtheidsontwikkeling door de combinatie van alle beperkingen op een bepaald punt stagneert (bijvoorbeeld in de fase van scheidingsangst). Deze problematiek kan dan niet aan het gedrag van de ouder worden toegerekend. Goed analyseren van alle factoren die te maken kunnen hebben

met de problematiek dient daarom bepalend te zijn voor gesprekken met ouders over het (probleem)gedrag van de cliënt. Bij de omschrijving van de gehechtheidstheorie en gehechtheidsproblematiek bij mensen met een verstandelijke beperking (hoofdstukken 2 en 5) wordt niet verwezen naar het mogelijk verband tussen (1) ernstige gedragsproblemen, (2) niet succesvol omgaan met stress (stress coping) en (3) geen veiligheid vinden bij de gehechtheidsfiguur (Janssen, Schuengel en Stolk 'Gedragsproblemen bij mensen met een ernstige verstandelijke beperking, gehechtheidsproblemen en psychologische stress', 2002, in dit tijdschrift). Deze theorie inbrengen in het overleg met ouders en begeleiders kan inzicht geven in de ouder-kindrelatie. Het kan steunend zijn in de stimulatie van het groei-ontwikkelingsproces van de cliënt en het losmakingproces met de gehechtheidsfiguur.

Het diagnosticeren van een verstoorde hechting bij mensen met een verstandelijke beperking is een recent thema van wetenschappelijk onderzoek. Er is in 2006 gestart met een onderzoek naar onder andere het ontwikkelen van instrumenten voor het beter

in kaart brengen van hechtingsstoornissen (Vrije Universiteit: Dekker & Janssen; Giltaij, Schuengel & Janssen). Informatie hierover is nog niet beschikbaar. Ook was bij het schrijven van hoofdstuk 3 'De reactieve hechtingsstoornis' de publicatie van het LKNG (2006): 'Onveilig gehecht of een hechtingsstoornis: het onderkennen van hechtingsproblematiek bij mensen met een verstandelijke beperking' nog niet beschikbaar. Wel had de auteur gebruik kunnen maken van de publicatie van Schuengel, De Schipper en Sterkenburg.

(2003) 'Hechtingsstoornissen en verstoorde gehechtheid' in 'Handboek Integratieve Psychotherapie'. Hierin wordt verwezen naar verstoorde gehechtheid met kindgebonden gehechtheidsproblematiek, relatiegebonden gehechtheidsproblematiek en problemen van kinderen als gevolg van verbroken gehechtheidsrelaties, zoals beschreven door Zeanah & Boris (2000). Het gebruik van deze indeling biedt veel inzicht in gedragskenmerken en uitingvormen van cliënten. Met betrekking tot de beschreven theorieën (hoofdstuk 4) had ook een mooie toevoeging kunnen zijn het naast elkaar plaatsen van het ontwikkelingsbeloop van hechting en van cognitie (zie Dosen, 2005, en Gunther, 2004).

Samenvattend: In dit boek dat gericht is op deskundigheidsbevordering vanuit het begeleider/ouderperspectief, kunnen begeleiders veel herkenning, steun en adviezen vinden. De deskundigheid van hun handelen komt pas goed tot zijn recht als dit berust op gedegen diagnostiek, op het cliëntperspectief als richtinggevende factor voor het stimuleren van de emotionele-/gehechtheidsontwikkeling en het loslatingproces tussen ouders en kinderen.

Paula Sterkenburg

Onderwijs en Gezondheidszorg

Jaargang: februari 2007 Jaar: 31

Onlosmakelijke band De begeleiding van symbiotische ouder-kind relaties in de gehandicaptenzorg Auteur: Mieke Janssens ISBN: 9789024417384 136 pagina's; Prijs:€ 16,90 Uitgever: Nelissen, Soest

Bijna iedere begeleider van mensen met een verstandelijke beperking maakt wel eens mee dat een cliënt één van zijn ouders zo aan elkaar zijn gehecht dat ze nauwelijks zonder elkaar kunnen.

Een dergelijke band kan ertoe leiden dat een ouder een kind onbewust vrijheden ontnemt die het nodig heeft om zelfredzaam, evenwichtig en weerbaar te worden. De begeleiding van een cliënt met onlosmakelijke hechtingsband vraagt om inzicht en specifieke begeleiding. Het doel is uiteindelijk dat ouder en kind elkaar loslaten. Het centrale thema van dit boek is dan ook het ontwikkelen van een deskundige begeleidingshouding tussen de cliënt en één van zijn ouders. Bij plaatsing van de cliënt in een woonvoorziening wordt het loslatingsproces door deze zogenaamd symbiotische relatie belemmerd. Om escalatie van de daaruit voortvloeiende negatieve en gecompliceerde effecten voor alle betrokkenen te voorkomen wordt deskundigheidsbevordering in dit boek vanuit diverse invalshoeken benaderd. Een concreet beschreven casus, afgeleid van twintig bestaande casussen, vormt de rode draad in dit boek en het uitgangspunt waarop de theorie is gebaseerd. De auteur heeft geen wetenschappelijke prestaties, maar beschouwt haar boek als een kennisverbredende en concrete handreiking voor begeleiders van mensen met een verstandelijke handicap die een symbiotische ouder-kindrelatie hebben. Het is dan ook niet alleen van belang voor hulpverleners, maar ook voor ouders die voor de emotionele beslissing staan om hun zoon of dochter in een woonvoorziening te plaatsen of van wie het kind onlangs naar een instelling is verhuisd. Passages in dit boek zijn informatief en herkenbaar en kunnen eventueel tot eigen inzichten leiden. Ook als er tussen hen en het kind geen sprake is van een symbiotische relatie.

Jan Mistrato Haarhuis

Tijdschrift voor Welzijnswerk (Vlaams Welzijnsverbond)

Jaargang: juli 2007 **Jaar:** 31 **Nummer:** 285

Mieke Janssens was na haar studie HBOjeugdwelzijnswerk (vgl. met graduaat orthopedagogiek bij ons) werkzaam in diverse functies in de gehandicaptensector. Sinds 2000 runt zij Concrete Coaching, een consultatie- en adviesburo voor de non-profitsector. Dit bureau biedt naast cursussen, supervisie en interim-management, ook ondersteuning voor mensen met een Persoonlijk AssistentieBudget.

De auteur heeft in dit boek haar ervaringen in het begeleiden van symbiotische ouderkindrelaties in de zorg voor volwassen verstandelijk gehandicapten gebundeld en theoretisch onderbouwd. Dit materiaal dient als uitgangspunt voor de training 'Onlosmakelijke band', die zij rond dit thema aanbiedt. In het voorwoord vermeldt de auteur terecht dat deze uitgave geen wetenschappelijke pretenties heeft, maar vooral gebaseerd is op ervaringskennis. Het dient dus ook als zodanig gelezen te worden: de bronvermelding bestaat vooral uit verwijzingen naar websites, waaronder de doe-het-zelfencyclopedie wikipedia.nl (!) en een zegenende internetpastor (12accede.nl).

De problematiek van de symbiose wordt uitgebreid verkend aan de hand van informatie over hechtingsstijlen (Bowlby, Ainsworth) en ontwikkelingspsychologische inzichten (Freud, Mahler, Erikson en Piaget). Ook wordt de reactieve hechtingsstoornis peschreven, mijns inziens toch maar zijdelings relevant. Deze theoretische informatie wordt steeds gekoppeld aan een aantal casussen, wat het boek concreet en vlot leesbaar maakt (hoofdstuk 1 tot en met 4).

De invloed van de verstandelijke beperking op de band tussen ouder en kind, en de manier waarop de communicatie tussen opvoeders en ouders bij een uithuisplaatsing kan mislopen, worden in hoofdstuk 5 zeer herkenbaar omschreven. De perspectieven van de verschillende partijen komen overigens in heel het boek op een genuanceerde manier aan de orde. Voor de handreikingen om te komen tot een methodisch verantwoorde omgang met de symbioseproblematiek blijft de lezer toch wat op zijn honger zitten tot de laatste 20 bladzijden van het boek (aanzetten hiertoe zijn al wel wat vervat in de voorgaande 100 bladzijden, maar minder expliciet).

In de hoofdstukken 6 en 7 komen vroegtijdige onderkenning en interventie bij symbioseproblematiek aan bod. Het therapeutisch omgaan met de symbiose, de valkuilen in de communicatie met de ouders en de bewoner, (tegen)overdrachtreacties en het geleidelijke losmakingsproces worden beknopt omschreven in deze laatste twee hoofdstukken.

Het boek is doorspekt met boeiend praktijkmateriaal, wat het boek vlot leesbaar maakt. Voor iedereen die wat langer in een residentiële voorziening voor gehandicapten heeft gewerkt, zullen de situaties **in** meer of **mindere** mate herkenbaar zijn: loslaten is voor ouders geen eenvoudige opdracht. Het boek kan een aanzet geven om problematische uithuisplaatsingen onder de loep te nemen en te bezinnen over het beleid als voorz**ining** en het methodisch handelen als opvoeder. De theoretische kant van het boek mocht met wat meer *sérieux* uitgewerkt worden.

André Kuyper, Het Raster

Startsein

Jaar: 8 Nummer: 2

De auteur van dit boek staat stil bij de mogelijke gevolgen van een té hechte band tussen ouders en hun (volwassen) zoon of dochter met een verstandelijke beperking. Als begeleider is het niet altijd gemakkelijk hier mee om te gaan: enerzijds is er respect voor de wederzijdse betrokkenheid, anderzijds staat een symbiotische band een gezonde ontwikkeling soms in de weg. Dit boek geeft inzicht in de onderliggende dynamiek van deze relatievorm en biedt aan praktijkwerkers tips om dit hanteerbaar te maken. Ook voor ouders zijn de vele praktijkvoorbeelden wellicht herkenbaar.